

VI

ROLUL PATRIMONIULUI CULTURAL ÎN PROCESUL EDUCAȚIONAL

PEDAGOGIA DE PATRIMONIU ȘI PARTENERIATUL MUZEU - ȘCOALĂ

Gherghina BODA

CS I dr., Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România

e-mail: ginaboda15@gmail.com

Summary

The increasing importance attached to national and world heritage points to the understanding of its role in preserving the most important values of the past which confer a precise identity on any nation and which, in relation to other cultures, leads to tolerance as well as to the understanding and practice of multiculturalism. The notion of heritage includes within its scope the material, immaterial or natural values taken into consideration by the authorities as well as their preservation and conservation with the aim of passing them on to future generations. Heritage education aims to provide new knowledge (historical, artistic, ethnographic, anthropological, architectural, aesthetic etc.), to form diverse attitudes and skills in the course of the learning process, to form and develop the civic virtue, the understanding of other cultures/civilizations and the development of tolerance towards them, to cultivate the respect for the legacy bequeathed to us by our forefathers, to encourage involvement in projects intended to rescue and preserve the heritage etc.

The school has a particularly important role in this regard, as heritage education has become in recent years a component of didactic projects, with multiple benefits for both young people and teachers, which is why this new discipline has a great development in most European countries and not only. Through heritage pedagogy, the school opens to its environment by including a range of artistic and cultural activities in its curriculum and providing young people with a different perspective on the surrounding world. In France, the first „classes of historical monuments” were formed in 1980, the first Heritage Days were organized in 1984, and then in 1988 the first „heritage classes” were formed, the French model being quickly adopted by other European countries. The success of the cultural and educational actions dedicated to heritage has led to increasing attention in all national, European and

international programs, which have managed to rescue and conserve countless heritage values of particular importance.

Key words: *pedagogy of heritage, museum, school, conservation, partnership.*

Relația pedagogie-patrimoniu este de dată relativ recentă, aceasta căpătând o mai mare consistență începând cu anii 1988. Franța rămâne un reper în materie de pedagogie de patrimoniu, motiv pentru care ne vom raporta la cele mai importante realizări ale sale, după anii 1990 exemplul său fiind urmat de tot mai multe state. În contextul apariției așa-zisei pedagogii de „trezire” care susține deschiderea școlii către mediul său înconjurător și introducerea activităților artistice și culturale în clase, începând cu anii 1970, patrimoniul începe să joace un rol tot mai important în procesul de învățare. Anii următori se caracterizează printr-o valorizare, transmitere și dezvoltare a pedagogiei de patrimoniu, astfel că în 1980 Fondul Național al Monumentelor Istorice franceze creează primele „clase de monumente istorice”, în 1984 se organizează primele „Zile ale patrimoniului”, pentru ca în 1988 să se înființeze „clasele de patrimoniu”, obiectivul acestora fiind, printre altele, de a-i conștientiza pe elevi despre bogăția și fragilitatea patrimoniului și de a-i responsabiliza să-l conserve¹.

Noțiunea de patrimoniu, în termenii cei mai generali, se referă la o moștenire a trecutului transmisă voluntar sau nu, unor oameni sau grupuri, prin apartenența la trecut orice obiect devenind element de patrimoniu sau de moștenire comună, acesta căpătând și o conotație politică legată de memoria colectivă, de patrimoniul național, de identitatea comună și de ideea de conservare². Patrimoniul este purtătorul amintirilor, a urmelor trecutului, deci și a memoriei acestuia pe care o materializează, regăsindu-se în mediul în care trăiesc oamenii și contribuind astfel la construcția identității individuale sau de grup. Atunci când ne referim la patrimoniu trebuie să avem în vedere toate formele sale, atât cele clasice, adică patrimoniul material, imaterial și natural, cât și cele mai recente, cum ar fi patrimoniul industrial (uzine, fabrici, ateliere, orașe muncitorești, mașini, instalații, obiecte tehnice etc.), cel rural (peisaje, ferme, instalații, diverse obiecte etc.) și urban (galerii, magazine, parcuri, grădini, cartiere istorice etc.)³. Astăzi, termenul de patrimoniu capătă un înțeles particular, monumentul istoric, martor al trecutului național, tinde să se estompeze înaintea „bunului comun” în care cetățenii pot să se recunoască și să-i împartă valorile, astfel încât educația patrimonială să-i privească pe toți, să se concentreze asupra cunoștințelor despre conținuturile patrimoniale, a

¹ Hélène, Petit, *Faciliter les apprentissages par l'utilisation de patrimoine local à l'école primaire*, 2005, p. 11, https://www2.espe.u-bourgogne.fr/doc/memoire/mem2005/05_04STA00468.pdf

² Ibidem, p. 6.

³ Philippe, Gennaux, *Pédagogie du patrimoine et ses actions*, în *Bulletin de Liaison des professeurs d'Histoire-Géographie de l'Académie de Reims*, nr. 18/1999, p. 3, <http://mufa.be/UserFiles/File/Gennaux.pdf>

educației prin patrimoniu și astfel, prin împărtășirea experiențelor emoționale și artistice, pedagogia de patrimoniu să evoce sau să identifice o comunitate de valori⁴.

Relația educației patrimoniale cu procesul de învățământ a luat naștere în contextul dezvoltării ideii de păstrare și conservare a operelor valoroase ale trecutului și de respect pentru vestigiile trecutului care reprezintă moștenirea comună a omenirii. De aceea, copiii trebuie responsabilizați încă de pe băncile școlii în privința conservării și transmiterii zestrei patrimoniale urmașilor, nu numai păstrate și conservate, ci și îmbogățite. Includerea elementelor de patrimoniu în programa școlară înseamnă, în primul rând, obligativitatea profesorului de a identifica procedurile cele mai eficiente prin care trebuie să știe să opereze diferențele dintre trecut și prezent, dintre vechi și modern, să știe cum să-și învețe elevii să privească cu alți ochi mediul în care trăiesc, să pună întrebări și să caute răspunsuri, să le trezească curiozitatea și să le ofere motive pentru cercetare, să privească monumentele sau orice alte obiecte de patrimoniu din perspective istorice, artistice, arhitecturale, etnografice, științifice etc., să coreleze cunoștințele învățate la școală cu mediul înconjurător, astfel cultivându-le respect atât pentru creațiile strămoșilor, cât și pentru cele ale prezentului, motivându-i totodată pentru salvagardarea și conservarea lor. În acest demers de conștientizare și responsabilizare cetățenească care permite construcția unei identități comune, patrimoniul local are o deosebită importanță, cunoașterea acestuia și împărtășirea acestei cunoașteri cu ceilalți ducând la identificarea sa ca reperul care ajută cel mai bine la cunoașterea originilor și la oferirea unei semnificații, de asemenea, facilitează integrarea individului într-un grup, întărește sentimentul social și național al unei comunități⁵.

Deschiderea școlii către mediul în care trăiește vizează, în primul rând, o readaptare a pedagogiei la cerințele evoluției societății, apoi o îmbogățire a cunoștințelor elevilor prin contactul direct cu obiectul sau cu alte elemente ale mediului înconjurător. Încă din anul 1897, John Dewey observa diferența dintre învățarea mecanică și cea activă, afirmând că atunci „când cunoștințele de dobândit sunt prezentate sub forma unei lecții care trebuie învățată ca o lecție, există o absență totală între nevoi și scop. Rezultatul acestei lipse inițiale de motive este o instruire mecanică și lipsită de viață. Acolo unde există viață și dezvoltare organică există întotdeauna acțiune și reacțiune; există cerere și ofertă; cerere din partea spiritului și ofertă din partea programului de studii”⁶. În 1922, Adolphe Ferrière

⁴ Marie, Musset, *Éducation au patrimoine: mémoire, histoire et culture commune. De la conservation du patrimoine à l'éducation au patrimoine*, în *Dossier d'actualité veille et analyses*, nr. 72/2012, p. 1, <https://edupass.hypotheses.org/628>

⁵ Hélène, Petit, *op. cit.*, p. 10.

⁶ John, Dewey, *Qu'est-ce que „l'intérêt” de l'enfant?*, p. 3. <https://www.meirieu.com/PATRIMOINE/deweyinteret.pdf>

vorbea despre „școala activă”, care în 1920 era deja un termen curent și care propaga ideea că „munca adevărată este o activitate spontană și inteligentă care este exercitată din interior la exterior”, activitatea spontană, personală și productivă fiind idealul școlii active, principiile sale nefiind anti-intelectuale, ci anti-intelectualiste⁷. Un alt pedagog, Michel Fabre, situează pedagogia între practică și teorie, afirmând despre aceasta că „nu mai este o modalitate de a practica educația, ci o modalitate de a o concepe”, în timp ce pedagogul brazilian Paulo Freire acordă o importanță deosebită dialogului cu ajutorul căruia își circulă mai ușor și eficient ideile către cursanți, construind o educație conștientizantă care are ca obiectiv trezirea conștiinței printr-o reflecție reală de a redescoperi în permanență realitatea⁸. Observăm că pedagogia cunoaște o evoluție permanentă a ideilor și concepțiilor educative, acestea punând tot mai mult accentul pe dezvoltarea copilului prin metode active care să-l implice tot mai mult în activitățile de învățare.

Politicile culturale mai recente ale diferitelor convenții internaționale privitoare la patrimoniu și la conservarea sa pun un accent deosebit pe funcțiile sociale ale patrimoniului cultural și pe aporturile sale ca factor de participare democratică. De exemplu, Convenția-cadru de la Faro din 2005 insistă pe ideea conform căreia cunoașterea și practica patrimoniului reprezintă un aspect al drepturilor cetățenilor de a participa la viața culturală, exprimând totodată principiul conform căruia conservarea patrimoniului nu este un scop în sine, ci are ca obiect contribuția la „bunăstarea persoanelor și la așteptările cele mai mari ale societății”⁹. De unde definește patrimoniul ca fiind „un ansamblu de resurse ale trecutului moștenite, pe care persoanele le consideră, prin regimul proprietății bunurilor, ca o reflecție și o expunere a valorilor lor, credințe, cunoștințe și tradiții în continuă evoluție”, definiție care accentuează relația dintre bunul de patrimoniu, proprietarul sau responsabilul său și public, invitat să intre într-un demers de relație patrimonială, obiectele cotidiene putând deveni elemente de patrimoniu, ușurând trecerea de la o concepție statală și națională la una socială și comunitară, de la istoric la memorial¹⁰.

Pedagogia de patrimoniu a luat naștere pe acest nou fundament, apărând ca o ramură a pedagogiei care se desfășoară în jurul noțiunii de patrimoniu cu tot ceea ce implică aceasta. Înainte de toate, pedagogia de patrimoniu este percepută ca o *pedagogie a cetățeanului* (care urmărește alfabetizarea științifică, adică transmiterea de cunoștințe și concepte, dar și conștientizarea „politică” în sensul dezvoltării unei

⁷ Adolphe, Ferrière, *Qu'est-ce que l'École active?*, 1922, pp. 1-3, <http://www.meirieux.com/PATRIMOINE/adolpheferriere.pdf>

⁸ Johann, Chamel, *Valoriser, transmettre et développer une pédagogie à travers la notion de patrimoine culturel immatériel?*, în *Bildungsforschung* 13 (2016), 1, pp. 5-7, https://www.pedocs.de/volltexte/2017/14809/pdf/BF_2016_1_Chamel_Valoriser_transmettre.pdf

⁹ Marie, Musset, *op. cit.*, p. 3.

¹⁰ Ibidem.

conștiințe civice participanților) și o *pedagogie a descoperirii* (care implică un demers de cercetare bazat pe inducție și distribuire, punând în aplicare situații-probleme și dând un statut pozitiv erorii), nefiind un scop în sine, ci doar un mijloc de a servi scopuri, valori, obiective, o pedagogie în slujba sensului care își propune ca finalitate principală trezirea conștiinței și contribuirea la dezvoltarea persoanei în comunitatea umană¹¹. Pedagogia de patrimoniu își propune următoarele obiective, care le permite copiilor: 1. Să integreze istoria în continuitatea sa din trecut până în prezent; 2. Să vizualizeze reperele tangibile în cronologia istorică și tehnică; 3. Să descopere rădăcinile universale ale omului; 4. Să-și construiască propriile criterii de comparație și judecată¹². Mai mult, pedagogia de patrimoniu este inter- și pluridisciplinară prin natura competențelor care îi sunt necesare, ea antrenând specialiști din domeniul pedagogiei muzeale (animatori, mediatori culturali), psihologiei, eticii, dreptului, comunicării, marketingului etc., cu ajutorul cărora se materializează în cadrul școlar (sub forma claselor de patrimoniu, a claselor științifice, opționale etc.), în cadrul loisirului (sejururi de concediu, centre de loisir etc.), al culturii și turismului (vizite la muzee, situri, parcuri tematice, participări la manifestații culturale), sub forma acțiunilor culturale temporare sau a proiectelor, măiestria competențelor pedagogice și de animație, precum și conținutul științific și tehnic fiind o condiție sine qua non a pedagogiei de patrimoniu¹³.

Clasele de patrimoniu există astăzi în numeroase țări, ceea ce demonstrează conștientizarea internațională a importanței salvării și conservării patrimoniului local, regional, național și mondial. În procesul educației patrimoniale se pune accentul pe cursurile de patrimoniu, pe atelierele de patrimoniu și pe zilele patrimoniului, atât la nivel național, cât și european. În Franța, aceste activități se desfășoară într-un mod organizat și planificat, făcând parte din programele școlare, din proiectele clasei sau ale școlii. Philippe Gennaux ne informează asupra acestor tipuri de activități: *cursurile de patrimoniu* sunt cursuri care se desfășoară în timpul unei săptămâni pe un sit, concretizate în vizite, ateliere, analize și anchete cu scopul de a descoperi ce este patrimoniu, profesorului revenindu-i sarcina pregătirii acestuia; *atelierul de patrimoniu*, temporal se desfășoară diferit în funcție de nivelul școlar, primar sau secundar, pe parcursul a 10-16 săptămâni în timpul anului școlar, 2-3 ore pe săptămână, de regulă în localurile unei instituții culturale (muzeu, depozit de arhivă, monument, sit arheologic etc.); „*Ziua patrimoniului*” este organizată în principal pe un sit unde un grup de elevi este primit pentru a efectua o vizită aprofundată, în cursul căreia

¹¹ F.a., *Comment appréhender l'éducation au patrimoine*, p. 1, <http://www.imp-actes.fr/spip.php?article72>

¹² Philippe, Gennaux, *op. cit.*, p. 3.

¹³ F.a., *Comment appréhender l'éducation au patrimoine*, p. 1, <http://www.imp-actes.fr/spip.php?article72>

elevii au posibilitatea descoperirii elementelor concrete ale patrimoniului, precum și a tehnicilor sale specifice¹⁴.

La ciclul I, educația patrimonială se face printr-un tip de învățare care urmărește ajutarea copilului în descoperirea bogăției lumii înconjurătoare, bazându-se pe „experiențele trăite, dar și prin descoperirea documentelor”, patrimoniul fiind abordat ca „materie” și ca „obiect” pe care încercăm să-l recunoaștem și să-l clasificăm, să-i desemnăm materialele din care este confecționat, calitățile și utilizările, să-l localizăm în spațiu și timp pentru a opera reprezentări între ceea ce este în apropiere sau depărtare, între ceea ce este în realitate și ceea ce nu mai este, copilul dobândind astfel un vocabular adaptat noilor cunoștințe; înființarea muzeelor de clasă, a colecțiilor personale conduc la dezvoltarea dorinței de conservare și introduce noțiunea de obiect de patrimoniu în școala primară, la îmbogățirea cunoștințelor de patrimoniu contribuind și memorarea cântecelor și a rimelor limbilor/dialectelor regionale și străine, ascultarea unor povestiri/legende/ mituri locale, muzică clasică etc.¹⁵.

La ciclul II, educația patrimonială îmbracă forme mai complexe, afectând mai multe discipline, cum ar fi istoria, literatura, muzica, geografia și altele, ba chiar educația fizică și sportivă prin practicarea de dansuri și jocuri tradiționale, toate colaborând pentru descoperirea trecutului local atât din spațiile familiare, cât și din cele mai îndepărtate.

Ciclul III este nivelul la care începe învățământul istoric propriu-zis, nivelul la care elevul are deja abilitatea de a folosi cunoștințele istorice acumulate și în alte domenii, poate surprinde caracteristicile patrimoniului și îl poate situa într-o anumită perioadă istorică în funcție de contextul său, încearcă să lege ceea ce vede cu ceea ce cunoaște, poate descoperi folclorul, personajele din legende, citește genuri variate și texte clasice de ieri și de azi, toate constituind un patrimoniu care se transmite din generație în generație¹⁶.

Abordarea multidisciplinară și integrată a educației pentru patrimoniu încurajează profesorii din diferite discipline să desfășoare o muncă de echipă care va avea ca finalitate însuflarea dorinței elevilor de a cunoaște, respecta, iubi și pleda în favoarea conservării patrimoniului mondial. Aceste activități se conturează în jurul a șase mari direcții de acțiune: discuții, cercetare, exerciții, sesiuni vizuale, excursii la siturile patrimoniului mondial și jocul de rol¹⁷. *Discuțiile* purtate cu elevii urmăresc nu numai oferirea de noi cunoștințe, ci și determinarea acestor de a reflecta asupra patrimoniului, de a suscita dezbateri asupra valorii și semnificației

¹⁴ Philippe, Gennaux, *op. cit.*, p. 2.

¹⁵ Hélène, Petit, *op. cit.*, pp. 11-12.

¹⁶ *Ibidem*, p. 13.

¹⁷ F.a., *Approaches éducatives du patrimoine mondial*, în UNESCO. *L'éducation au patrimoine mondial*, pp. 2-3, <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-54-11.pdf>

acestui, tot acest proces cognitiv și gnoseologic având ca scop sensibilizarea elevilor în privința patrimoniului, care îi va fi dat în păstrare pentru a fi transmis mai departe generațiilor viitoare. De asemenea, ținând cont de amploarea tot mai mare a turismului cultural și de pericolele pe care acesta îl reprezintă pentru multe monumente și situri, elevii trebuie înarmați cu cunoștințe solide și dorință de acțiune în domeniul conservării permanente a tuturor valorilor patrimoniale. *Cercetarea* presupune abilitatea elevilor de a se orienta singuri, pe baza cunoștințelor acumulate la orele de clasă, în a-și căuta noi informații referitoare la patrimoniu, salvare și conservare, internetul constituind o sursă de informații extrem de utilă, la fel ca bibliotecile, arhivele sau documentele. Acestea au ca scop facilitarea găsirii și analizării informațiilor, tragerii concluziilor, elaborarea planurilor de acțiune în favoarea conservării acestui patrimoniu¹⁸. *Exercițiile* sunt un panel de obiecte didactice, care permit învățarea și înțelegerea mediului, utilizarea acestor resurse ducând la impulsivitatea curiozității și a ingeniozității elevilor¹⁹.

Sesiunile vizuale, vizitele la muzee și situri, precum și excursiile la monumente și situri constituie alte activități care se încadrează în pedagogia de patrimoniu. Acestea pot fi însoțite de activități interactive, cum ar fi studierea unui obiect de muzeu, vizitarea atelierelor diversilor artizani care-și prezintă pe „viu” meșteșugul, tehnicile, materialele utilizate și produsele finite, elevii înțelegând astfel legătura dintre identitatea lor, patrimoniu și meșteșugurile locale. *Jocul de rol* privitor la patrimoniu se poate desfășura la un sit, un monument istoric, la un muzeu etc. sau în clasă, la școală. Aceasta răspunde la 5 obiective pedagogice: crearea unei conștiințe; cel mai bun mod de a înțelege teme diferite sau abstracte; dobândirea de noi capacități de cercetare; formarea de atitudini și a unui angajament pe termen lung; dezvoltarea creativității, toate acestea ajutându-i pe elevi să înțeleagă conservarea în așa manieră încât să fie capabili să aleagă materialele și metodele cele mai bune pentru obiectul sau monumentul ales să fie conservat, să ia decizii referitoare la amenajarea teritoriului (demolarea unor clădiri vechi, dezvoltarea turismului, deschiderea unor noi rute etc.), planificare și gestionarea conservării, campanii promoționale, finanțarea unui sit mai degrabă decât altul etc.²⁰. Tot prin joc, elevii pot interpreta o piesă istorică sau pot învăța să reglementeze pașnic conflictele, deoarece de multe ori patrimoniul stă la baza unor războaie sau revendicări teritoriale.

Prin toate aceste activități de educație patrimonială, elevii dobândesc noi cunoștințe, priceperi și deprinderi, își formează noi atitudini, capătă disponibilitatea

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Johann, Chamel, *op. cit.*, p. 11.

²⁰ *Ibidem*, p. 9.

de a trăi experiențe noi, îi ajută să-și redescopere propriul mediu înconjurător, le oferă posibilitatea de a face schimburi informaționale și practice cu adulții sau cu alți tineri, îi ajută să socializeze și să colaboreze la proiecte comune prin munca în echipă, își descoperă laturi ale personalității necunoscute până atunci, atât lor cât și profesorilor sau colegilor, creează o nouă relație cu ei înșiși, cu ceilalți și cu lumea, toate acestea conducând în final la obținerea unei anumite autonomii de comportament și de raționament²¹.

Un model de bună practică poate fi considerat Carta națională franceză din 2002 pentru o educație patrimonială „*Adopter son patrimoine*”, care preconiza adoptarea unui edificiu, cartier, muzeu, grădină, o colecție, o operă, un sit arheologic, industrial sau natural de proximitate, un monument etc., elevii având astfel posibilitatea de a deveni „deținătorii” memoriei elementului de patrimoniu ales și al viitorului său, ei devenind conștienți de responsabilitatea lor de cetățeni față de acest patrimoniu pe care învață să-l cunoască, protejeze sau chiar să-l reabiliteze, elevii devenind actori adevărați în sânul mediului lor înconjurător²². Această convenție implică mai mulți parteneri și anume: prefecți, Direcțiile Regionale ale Afacerilor Culturale, rectori și inspectori de academie, directorii departamentelor de educație națională, asociații, civili, profesori și elevi. Această Cartă permite și integrarea tuturor dimensiunilor necesare: proiectul de politică patrimonială pe teritoriul în cauză, reflecție asupra adecvării între realitățile patrimoniale și proiectele culturale dezvoltate, legăturile cu programele școlare și proiectele școlilor sau instituțiilor, ca și formațiunile comune ale diferiților parteneri, elaborarea de instrumente pedagogice și instrumente de evaluare sau valorizare, modalități de funcționare, ea permițând adunarea în jurul patrimoniului a tuturor cetățenilor, părinților elevilor, întreprinderi private, asociații etc., creând o mobilizare la nivelul unui cartier, oraș, județ, departament²³.

Această Cartă este aplicată în cadrul unui proiect cultural sau artistic condus în funcție de programa școlară și poate permite studii variate legate de istorie, literatură, muzică sau arte plastice. Întâi se alege contextul patrimonial, apoi se stabilește dimensiunea pedagogică a demersului, acțiunea educativă propusă elevilor plecând de la mediul lor apropiat trebuie să fie prefigurarea unui angajament într-o atenție și o lectură diferite a patrimoniului la scara lumii întregi și, în final, se pun în valoare aceste învățături, elevii implicați în realizarea unui proiect de restituire a muncii efectuate la clasă fiind făcuți actori ai acestui patrimoniu, restituirea putând lua forme diverse – pentru un timp scurt pot deveni

²¹ Philippe, Genaux, *op. cit.*, p. 4.

²² *Mise en œuvre du plan pour l'éducation artistique et l'action culturelle à l'école - Chartes pour une éducation au patrimoine „Adopter son patrimoine”*, <http://www.education.gouv.fr/botexte/bo020502/MENE0200882C.htm>

²³ Ibidem.

„ghizii” elementului adoptat, pot realiza proiecte de valorizare prin documente, pot realiza un film, pot participa la luarea deciziilor culturale sau politice participând la consiliile municipale, la concursuri de amenajare urbană etc.²⁴.

Succesul înregistrat de clasele de patrimoniu au determinat apariția „claselor europene de patrimoniu”, care prin activitățile lor încearcă să construiască identitatea Europei. La originea acestora stă o convenție încheiată în 1982 între Ministerul Culturii și Ministerul Educației Naționale din Franța, în 1989 operațiunea „Rhin fără frontiere” constituind lansarea oficială a primelor clase europene de patrimoniu, această acțiune marcând a 40-a aniversare a Consiliului Europei și fiind plasată sub patronajul Secretarului său general, însă fiind menționate pentru prima dată în 1991²⁵. Timp de mai multe zile, elevi din diverse state europene, îndrumați de specialiști și actori culturali, învață să descopere influențele interculturale care au marcat locurile, patrimoniul material și imaterial transmis din generație în generație care este creat și recreat în permanență de către comunități și grupuri în funcție de mediul lor, de interacțiunea cu natura și istoria, ceea ce le conferă un sentiment de identitate și continuitate, de respect față de diversitatea culturală și de creativitatea umană²⁶, aceste activități trebuind să respecte 4 principii și anume transplantarea, integrarea în cunoștințele învățate, multidisciplinaritatea și implementarea practicilor culturale creative²⁷. Serge Grappin consideră că activitățile desfășurate de clasele europene de patrimoniu trec prin mai multe etape: 1). *Demersul*²⁸, care implică pregătirea proiectului prin conjugarea mai multor factori, cum ar fi selectarea sitului și menționarea interesului său estetic și istoric, prezența actorilor culturali apți să pună în evidență dimensiunea europeană a patrimoniului, entuziasmul și dinamismul echipei pedagogice și culturale și dorința de a dezvolta relații și schimburi între elevi prin plăcerea unor descoperiri comune; 2). *Derularea*²⁹, care are loc pe două direcții: a). *abordarea sensibilă*, care se bazează pe o pedagogie a descoperirii, adică prin cultivarea mirării la elevii participanți, situl ales trebuind să provoace emoții care să susțină atât dezvoltarea proiectului, cât și a sensibilității elevilor, să le educe privirea, spiritul de observație, să le trezească dorința de a pune întrebări, să-i învețe să colaboreze, să lucreze în comun, să-și împărtășească cunoștințele și nedumeririle, să fie toleranți unii cu alții și b). *privirea și spiritul*, adică trecerea de la observație la găsirea sensului urmelor descoperite; 3). *Restituirea*³⁰, care

²⁴ Ibidem.

²⁵ Serge, Grappin, „Du patrimoine local aux classes européennes du patrimoine”, lucrare prezentată la III Seminari Arqueologia: Ensenyament, Barcelona, 16-18 nov. 2000, pp. 6, 11, <https://www.cairn.info/revue-Annales-de-geographie-2007-4-page-361.htm>

²⁶ Marie, Musset, *op.cit.*, p. 11.

²⁷ Serge, Grappin, *op.cit.*, p. 6.

²⁸ Ibidem, pp. 7-8.

²⁹ Ibidem, pp. 8-9.

³⁰ Ibidem, pp. 9-10.

se referă atât la implementarea practicilor interculturale creatoare, prin care elevii descoperă o Europă deschisă și creatoare, învățarea prin proiecte trecând și prin diverse ateliere sau șantiere care favorizează comunicarea și expresiile diverse, cele mai relevante fiind cele artistice, precum și prin învățarea folosirii trecutului pentru viitor, în cadrul restituirilor prezentându-se dosare pentru profesori, expoziții, filme, diverse expresii ale artelor plastice sau muzică, toate acestea fiind prezentate părinților, administratorilor și altor elevi ai școlii, care așteaptă ca participanții să-și exprime reflecțiile și întrebările despre viitorul patrimoniului, cum ar fi protecția și conservarea sa, dar și despre creațiile contemporane, adică patrimoniul de mâine; 4). *Evaluarea*³¹, care presupune relevarea rezultatelor proiectului, adică dobândirea de noi cunoștințe, priceperi și deprinderi, însușiri de bun cetățean european, deschidere spre alții, spirit de echipă și de toleranță pe termen lung, reîntoarcerea tinerilor în proiecte asemănătoare sau în acțiuni de voluntariat relevând succesul unor asemenea proiecte; 5). *Perspectivile*³², acestea vizând activitățile ulterioare desfășurate pe plan european.

Interese pentru pedagogia de patrimoniu au apărut și în România, dovadă *Programa școlară pentru disciplina Educație pentru patrimoniu (clasa a VI-a/a VII-a)*, apărută la București în anul 2017, care alocă acestei noi discipline 1 oră săptămânal pe întreaga perioadă a anului școlar și care, „Prin problematica sa, aceasta poate fi integrată în cadrul ariei curriculare Limbă și comunicare, Arte sau Om și societate, în funcție de interesele de dezvoltare ale elevilor și de nevoile și resursele identificate în școli și în comunitate”³³. Programa este realizată ținând cont de documentele europene și internaționale recunoscute de România, conform cărora educația de patrimoniu vizează înțelegerea noțiunii de patrimoniu, de salvare, păstrare și conservare a acestuia de către copii și familiarizarea lor cu patrimoniul material, imaterial și natural din lista UNESCO, urmărindu-se educarea tinerilor în perceperea și înțelegerea semnificațiilor și valorilor culturale, învățării modalităților de păstrare și a tehnicilor de conservare, a observării beneficiilor și provocărilor privind protejarea patrimoniului în contextul turismului de masă, al riscurilor de distrugere prin calamități naturale, războaie sau indiferență la nivelul politicilor publice³⁴. În urma acestor cursuri, tinerii își îmbogățesc cunoștințele, își formează anumite abilități și atitudini, iar profesorii își perfecționează proiectarea și strategiile didactice, precum și metodele de predare-învățare-evaluare, ținând cont de variatarea contextelor de învățare.

³¹ Ibidem, pp. 10-11.

³² Ibidem, p. 11.

³³ Programă școlară pentru disciplina *Educație pentru patrimoniu* (clasa a VI-a/a VII-a), București, 2017, p. 2, http://edupatrimoniu.piscu.ro/wpcontent/uploads/2018/01/Programa_educatie_patrimoniu_2017.pdf

³⁴ Ibidem.

Toate acestea conduc la raportarea mai realistă a tinerilor la mediul lor înconjurător, la aprecierea valorilor materiale, imateriale și naturale pe care trebuie să le protejeze și conserve, la responsabilizarea acestora în privința patrimoniului moștenit, la întărirea sentimentului identitar național, european și universal, la toleranță și deschiderea spre multiculturalitate, pedagogiei de patrimoniu revenindu-i sarcina de a realiza aceste deziderate. Deschiderea spre sine și spre ceilalți este una dintre direcțiile urmărite, tinerii fiind ajutați să privească mai întâi spre propriile valori patrimoniale naționale, apoi spre ale celorlalți pentru a se raporta într-un mod realist la ele și pentru a le include în circuitul mondial de valori ale umanității, pentru a-și dezvolta spiritul civic în păstrarea valorilor de patrimoniu și implicarea în proiecte privind această moștenire culturală.

Surse WEB

1. F.a., *Approches éducatives du patrimoine mondial*, în UNESCO. *L'éducation au patrimoine mondial*, <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-54-11.pdf>
2. F.a., *Comment appréhender l'éducation au patrimoine*, p. 1, <http://www.imp-actes.fr/spip.php?article72>
3. Chamel, Johann, *Valoriser, transmettre et développer une pédagogie à travers la notion de patrimoine culturel immatériel?*, în *Bildungsforschung* 13 (2016), 1, https://www.pedocs.de/volltexte/2017/14809/pdf/BF_2016_1_Chalmel_Valoriser_transmettre.pdf
4. Dewey, John, *Qu'est-ce que „l'intérêt” de l'enfant?*, <https://www.meirieu.com/PATRIMOINE/deweyinteret.pdf>
5. Ferrière, Adolphe, *Qu'est-ce que l'École active?*, 1922, <http://www.meirieux.com/PATRIMOINE/adolpheferriere.pdf>
6. Gennaux, Philippe, *Pédagogie du patrimoine et ses actions*, în *Bulletin de Liaison des professeurs d'Histoire-Géographie de l'Académie de Reims*, nr. 18/1999, <http://mufa.be/UserFiles/File/Gennaux.pdf>
7. Grappin, Serge, *Du patrimoine local aux classes européennes du patrimoine*, lucrare prezentată la III Seminari Arqueologia: Ensenyament, Barcelona, 16-18 nov. 2000, <https://www.cairn.info/revue-annales-de-geographie-2007-4-page-361.htm>
8. *Mise en œuvre du plan pour l'éducation artistique et l'action culturelle à l'école - Chartes pour une éducation au patrimoine „Adopter son patrimoine”*, <http://www.education.gouv.fr/botexte/bo020502/MENE0200882C.htm>
9. Musset, Marie, *Éducation au patrimoine: mémoire, histoire et culture commune. De la conservation du patrimoine à l'éducation au patrimoine*, în *Dossier d'actualité veille et analyses*, nr. 72/2012, <https://edupass.hypotheses.org/628>

10. Petit, Hélène, *Faciliter les apprentissages par l'utilisation de patrimoine local à l'école primaire*, 2005,
https://www2.espe.ubourgogne.fr/doc/memoire/mem2005/05_04STA00468.pdf
11. Programa școlară pentru disciplina *Educație pentru patrimoniu* (clasa a VI-a/a VII-a), București, 2017, http://edupatrimoniu.piscu.ro/wp-content/uploads/2018/01/Programa_educatie_patrimoniu_2017.pdf